

ולפי דעה זו יש לפרש מה שאמרו (יב): 'זיכור כולה שית' כפשוטו, שמתקיימת באכילתו מצות ביעור. ואין צריך למש"כ התוס' שם 'כולה שית' לאו דוקא.

ולעיל כא: שמקשה הגמרא 'עבר זמנו אסור בהנאתו, פשיטא' – משמע שאין דעה המתירה. אך רש"י שם ל"ג 'פשיטא'. עוד בבאור שיטת רבי שמעון – ע' צל"ח; חזו"א קיז, א והלאה; חדושי ר' שמואל לעיל ד:

זיכור ערל לא יאכל בו – בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור. יש שאין גורסים 'במרור', או אף אם גורסים – לאו דוקא הוא אלא נקטוהו משום שגרת הלשון [וכנמצא בכמה מקומות, כגון באלו הן הלוקין גרושה וחלוצה לכהן הדיוט], כי מצות המרור מהתורה אינה עומדת לעצמה אלא מתלווה לאכילת הפסח (עפ"י מאירי; חדושי הר"ן; רבנו דוד. וזה תואם עם שיטת הרמב"ם (ספר המצוות עשה קנח) שאכילת מרור אינה נמנית כמצוה לעצמה).

ואולם יש אומרים שאף על פי שהמרור בזמן הזה אינו אלא מדרבנן (להלן קכ), זהו משום שנתמעט מן הכתוב שבזמן שאין פסח אין מרור, אך באמת הוא מצוה בפני עצמה, וגם הערל שאינו אוכל בפסח – חייב במרור מהתורה (כן דעת רבי דניאל הבבלי, שהשיג על שיטת הרמב"ם הנ"ל. וכן משמע מדיוק לשון התוס' בסד"ה כל. ע"ע: 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; חדושי ר' שמואל לט, עמ' קלט; שו"ת שבט הלוי ח"ט קכב).

וכיו"ב יש לדון באשה, למ"ד נשים בראשון רשות – האם חייבת במרור מהתורה. ע' בזה ברש"י וברש"ש להלן צא ובמנ"ח יז, כו ובבאור הגר"י פרלא לסהמ"צ לרס"ג עשה מז. [ובירושלמי (פסחים ה, א קדושין א, ז) ישנה דעה שלדעת התנאים שנים בפסח רשות, הוא הדין במצה].

זרבי יהודה – כתיב בהאי וכתוב בהאי' – וצריכא, כי טמא ושהיה בדרך רחוקה, מפני שהם נדחים לפסח שני ויאכלוהו על מצות ומרורים, לכך הייתי אומר שאינם מצווים עתה. ואם היה כתוב טמא ושהיה בדרך רחוקה הייתי אומר דוקא אלו אוכלים מפני שישנם בכל שאר המצוות, מה שאין כן ערל ובן נכר (עפ"י מהר"ם חלאה. וקרוב לזה ברשב"ם להלן קכ).

ומרש"י משמע שאפשר ללמוד זה מזה. וצריך לומר מלתא דאתי בבני"אב טרח וכתב לה קרא, כאשר מצינו בכמה מקומות – ע' במצוין לעיל כו. ואולם בגמרא להלן (קכ). הגרסא לפנינו 'וצריכי'. [ולפרש"י צריך לומר שאינו סובר הצריכותא הנ"ל כי גם 'בן נכר' נדחה לפסח שני, למאן דאמר הויד בראשון חייב בשני, הרי כשעשה תשובה עושה בשני. מהגרשז"א].

דף כט

'בדין הוא דאפילו תוך זמנו מותר בהנאה'. רש"י לא גרס 'בהנאה', שאף באכילה הוא מותר (כ"מ בתוס'). וי"ג אף לפרש"י 'מותר בהנאה' ומפרשים שמותר מדרבנן, משא"כ באכילה שאסור מדרבנן. עפ"י אמת ליעקב). והתוס' הקשו הלא בעת אכילתו ודאי קנאו (וכ"כ הרד"ה).

וכתב הראב"ד (וע' גם בפני יהושע ובספר בני ציון (מיטאווסקי) ג), שיש אופן שלא קנה באכילתו; כגון שתחב לו חברו לפיו, למקום שאי אפשר לו להחזירה אלא בדוחק, שהואיל ולא לרצונו הכניסה לו, והחזרה אינה אפשרית אלא בדוחק, אין כאן קנין ממון קודם חיוב הבליעה, בעת שנהנו מעיו, וכיון שהוא של אחרים או של גבוה, אין בו חיוב חמץ.

ומהאחרונים יש שכתבו (עפ"י דברי הר"ן בנדרים לד; שיטה מקובצת בבא מציעא פ"ח) שאם בשעה שאוכל, דעתו שלא לקנותו – אינו נעשה שלו, והרי אוכל חמץ של הנכרי [ואף על פי שנפסק (באבן העזר כח), אורח

שיושב אצל בעל הבית ונטל חלקו וקידש בו אשה – מקודשת, שם מדובר שרצה לזכות בו אבל אם אין רצונו לזכות אינו זוכה בעל כרחו] (עפ"י קובץ שעורים).

א. יש להעיר שמדברי הראשונים כאן משמע שהנחה פשוטה היא שבכל אופן עובר על חמץ זה שאוכל. ועוד הלא הר"ן עצמו שכתב בנדרים לענין מודר הנאה שנחשב המאכל של המארח, הקשה על פרש"י שאי אפשר שלא יהא שלו בשעת אכילה. וצריך לומר שברגע הבליעה ממש, ודאי הוא שלו. או שלענין חמץ שונה שאף אם אינו שלו ממש מאחר ואינו חפץ לקנותו – מ"מ עובר עליו שהרי במציאות החמץ נתון ברשותו הבלעדית, ולא גרע זה מקבלת אחריות על חמץ. ודברי רש"י יתפרשו כהראב"ד.

ב. עוד בענין קניית האורח את מנתו – ע' או"ח קע, יט; שו"ת מהרי"ט ח"א קנ; נודע ביהודה תנינא אה"ע עז; אחיעזר ח"ב סוס"י לז; עונג יום טוב קיא בהגהה; שבט הלוי ח"ד רכה. וע"ע מש"כ בנדרים לד.

ועוד בבאור דברי רש"י ותוס' – ע' בהגהות רא"מ הורביץ; ביצחק יקרא ח"א יד; שבט הלוי ח"ח קד.

'מאן יש אומרים? אמר רבי יוחנן: רבי נחוניא בן הקנה היא... רב יוסף אמר: בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים...' רש"י ורו"ה מפרשים שלכך מעל, לפי שחמץ בפסח מותר בהנאה – כרבי יוסי הגלילי. או כרבי שמעון שמותר לאחר הפסח, ודבר הגורם לממון כממון דמי – הלכך יש לו דמים. והראב"ד (בהשגותיו על המאור) כתב שאף לפי חכמים האוסרים בהנאה, וגם דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, הרי ההקדש אינו מצווה ב'תשביתו' וכמו כן יכול להשתמש בחמץ ואפשר לו למוכרו לנכרי [בהנחה שפודין את הקדשים להאכילם לכלבים], הלכך בר-דמים הוא.

א. כדברי הראב"ד משמע בתוס' (בד"ה רב אשי), שיכול ההקדש למכור החמץ לנכרי בפסח. וכן מפורש בתורי"ד. ושם רש"י והרו"ה שלא פירשו כן ודחקו להעמיד כריה"ג כי סוברים שאיסורי הנאה אסורים ומופקעים מכל שימוש, אף להקדש [והמהרש"א נקט כדבר פשוט שההקדש יכול למכור, ולכך הקשה על רש"י. ותירוצו נראה דחוק, וכבר העיר ע"ה בשער המלך ריש איסורי מוצת]. וכבר נשאו ונתנו האחרונים בנידון זה – כמובא לעיל כג.

אלא שיש להעיר על כך מדייק לשון רש"י (בע"ב ד"ה ומאן) 'לנכרי לא מזדבן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים' – והלא גם אם פודין, הלא אסור להקדש למכור מצד איסור הנאה. ואמנם כתב בעל המאור שזה שאמרו בגמרא 'אין פודין' – לאו דוקא, אלא משום שאסור בהנאה אי אפשר לפדות. אך בדברי רש"י קצת קשה לדחוק כן.

ב. מלבד הנידון על מכירה לנכרי, יש לדון מצד שההקדש יכול להשתמש בחמצו להאכלת בהמותיו. ושם משום זה לבד לא היה נחשב 'ממון' כיון שאין לדבר שימוש אלא להקדש, וכמו שדן בנתיבות המשפט בדין המזיק ממון השהו לאדם אחד. ומכל מקום צ"ע למאן דאמר פודין את הקדשים להאכילם לכלבים מדוע נחשב משום כך 'ממון', הלא ודאי אין כדאי להקדש למכור עתה במחצית המחיר, וברור שימתינו עד לאחר הפסח למכור בכסף מלא (עפ"י שיעורי הגרשז"א).

ג. בשו"ת אחיעזר (ח"ב מו, ז) מפרש שלפי דעת הראב"ד, מתפרש מהלך הסוגיא רק לדעת חכמים, אבל לרבי יוסי הגלילי המתיר חמץ בהנאה – לעולם מעל, גם אם אין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים, כיון שהחמץ מצד עצמו בר-דמים הוא שהרי אינו אסור בהנאה, ואמנם כעת אין בו להקדש שימוש מאחר ואינו בר-פדיון, אבל הרי יש בו שימוש לאחר זמן, ומותר להקדש להשהותו לאחר הפסח. ואף על פי שדבר הגורם לממון לאו כממון דמי – אין זה 'גורם לממון' אלא ממון גמור שהרי הוא נצרך ושהו להקדש מפני השימוש העתידי. ורק לפי חכמים שהחמץ אסור בהנאה, מופקע הוא בפסח מתורת 'ממון' ו'בעלות'. [כסברה זו באר בשערי ישר (א, ט) דברי הגמרא, שלכך חמץ בפסח נחשב 'גורם לממון' – משום שאיסור התורה מפקיע מהחפץ תורת ממון בעצם, ולא מפני איבוד תשמישו בפועל. אלא שהוא כתב כן בסתם, והרי לפירוש רש"י והמאור לכאורה אי אפשר לקיים סברה זו שהרי לדבריהם מבואר בגמרא שאפילו לרבי יוסי הגלילי שהחמץ מותר בהנאה, נחשב החמץ 'גורם לממון'. וצ"ע].

יש להעיר שמלשון הראב"ד משמע רק שאין צורך לדחוק ולהעמיד כריה"ג, אך לא שאי אפשר להעמיד כמותו. ואילו הסברה הנזכרת היתה פשוטה להראב"ד, מכוחה היה מקשה על הרו"ה ולא משום שדחוק להעמיד כרבי יוסי.

ג. עוד בענין חיוב מעילה בקדשים שאין בהם שימוש להקדש ואין להם פדיון – ע' באחיעזר שם בהרחבה, ובאבי עזרי (קמא) מעילה ה, יד; ו, ה.

(ע"ב) 'בדבר הגורם לממון כממון דמי...' לפרש"י, החמץ שאסור בהנאה בפסח נחשב 'גורם לממון' משום שעתה הוא אסור ורק לאחר זמן תהא בו אפשרות שימוש. [וכבר הקשו על טעם הדבר, וכי משום שאין בו שימוש מעשי עתה יופקע ממנו שם ממון. וצדד בפני יהושע שתשלום הקרן חייב לדברי הכל. ופירש עוד שדוקא לענין הקדש אומרים כן, שהנהגה מהקדש אינו חייב משום הפסד ההקדש אלא משום הנטילה עצמה, וכיון שבשעת הנטילה אין בו שימוש, חסר בנטילה מן ההקדש ופטור ממעילה. ועדיין צ"ע. משיעורי הגרשו"א].

ואולם יש סוברים, כיון שהחמץ שימושי לאחר זמן אינו נחשב 'גורם לממון', אלא מדובר שאדם הקדיש חמצו והרי הוא חייב באחריותו, או שגזל חמץ מהקדש, ולכך נחשב החמץ 'גורם לממון' כלפי ההקדש כי על ידי איבודו נתחייב הלה דמיו להקדש (עפ"י רבנו חננאל ובעל המאור. וע' גם במאירי).

לפירוש זה יתכן ואם אוכל חמץ שברשות הקדש, אף על פי שעכשו הוא אסור בהנאה וההקדש אינו יכול לפדותו כעת, אך היות ולאחר הפסח יהא מותר (לרבי שמעון) – הרי זה ממון גמור והאוכלו מעל. [וכן גורס רבנו חננאל בדברי רב אחא בר יעקב, להפך מרש"י: 'דכולי עלמא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון קמיפלגי...'. – שלרבי שמעון הוא ממון ממש, משום אפשרות השימוש העתידי, ואינו 'גורם'].

וכבר נשאו ונתנו האחרונים בבאור שיטות אלו ובמסתעף מהן – ע' פני יהושע כאן; קצות החשן שפ"ו; שו"ת בית אפרים או"ח מא; אחיעזר ח"ב מו; אור שמח חמץ א, ג; עונג יום טוב כו; עמק יהושע ה; בני ציון לג; עמודי אור טו, ב, כב; חדושי ר' שמואל עמ' לא–לב; שבט הלוי ח"א קמב וח"ז נג.

'מאן דאמר מעל – כרבי יוסי'. מכאן הוכיחו התוס' שהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר עליו בבל יראה, ולכך יכול ההקדש למכור את החמץ לישראל להסקה כי כשזוכה בו ישראל הרי הוא מחזור אחריו לבערו.

יש מן האחרונים שפרשו דבריהם, רק כאשר הוא מחזור אחריו לבערו מיד, שכיון שמתעסק בהשבתתו אין כאן 'בל יראה' [כדוגמת הגזול דבר מחברו והולך להשיבו, שמסתבר שבאותה שעה כבר אין כאן עבירת גזל]. ואולם מלשונות כמה מהראשונים (תוס' ר"ש משאנן ועוד) מבואר שהוא הדין כשמבערו מעט מעט (ע"ע: שער המלך חמץ א, ב. דף לד ע"ד; מקור חיים תלא בפתיחה; שאגת אריה פא; חזון איש; פרי יצחק ח"א יז; חדושי ר' שמואל עמ' יז).

א. במגן אברהם (תמו, א) הסיק בטעם הדבר שהמוצא חמץ ביום טוב אין צריך לשורפו, כי אין כאן איסור דאורייתא שהרי משהה על מנת לבערו במוצאי יום טוב.

ומסתמית ההלכה משמע שהוא הדין ביום טוב אחרון שכבר לא יוכל לקיים מצות 'תשביתו' אחר כך, אעפ"כ נחשב משהה על מנת לבערו. ומכאן משמע שטעם הפטור אינו משום ניתוק ה'עשה' את הלאו כפשוטו, שהרי כאן אי אפשר לו לקיים ה'עשה' – אלא כיון שאילו היה מותר לו היה משביתו, הרי זה חמץ שאין עוברים עליו, אעפ"י שבפועל לא ישבית חמץ זה שכבר עבר הפסח. כן שמעתי ממו"ר הגרמ"מ פרבשטיין שליט"א.

וכשאני לעצמי הייתי סבור שבאופן זה שמצא ביו"ט אחרון, יתחייב במוצאי יו"ט לשורפו, מפני שאם תפטרנו מכך אין סברה שייחשב 'משהה ע"מ לבער', שהרי יודע בעצמו שלא יבער. ואמנם אין הדבר תלוי אם בפועל יבערנו אחר כך, אך אם יודע עתה שלא יבערנו, אין זה משהה על מנת לבער.

ואולם הרב דחה סברה זו בשתי ידיים, שאין שום טעם לחייבו לשורפו לאחר הפסח. ועל כרחק לומר שזה נחשב משהה על מנת לבער, כי הוא באמת חפץ בביעורו ואין לו כל חפץ בחמץ זה, אלא שהוא מנוע מצד אחר, מפאת איסור יום טוב.

[באבי עזרי (יו"ט א, טו) צדד לומר [עפ"י ד' המאירי להלן מו. ע' במש"כ שם], שאדם שאפה ובישל ביום טוב לצורך חול או לנכרי,

יהא מחויב לאכול ביו"ט ממה שבישל כדי שייחשב למפרע שנעשה לצורך. אלא שתמה מדוע לא הוזכר דין זה בשום מקום. ודומה שאלה זו לנידון דידן – האם יש מקום לחייב פעולה שמצד עצמה אינה מחוייבת, רק כדי שעל ידה יוברר למפרע תכליתה של הפעולה הקודמת]. וצ"ע.

ב. המנחת-חינוך השהו איסורים נוספים לבל יראה, שאם עושה על מנת לקיים ה'עשה' אינו עובר על ה'לאו'; איסור נותר (ח) ושילוח הקן (תקמה, ט). [וע' גם בספר שער משפט (שער דעה קעז, יא) שהביא מכאן אודות שימת רבית שלא תגיע לידי גיבוי]. ואולם שאר אחרונים כתבו לחלק בין נותר וכד' לחמץ, ואסרו להשאיר בשר קדשים לבוקר על מנת לשרפו – ע' שאגת אריה פא; אבי עזרי מהדורה ו – פסוה"מ יח, ט; משאת המלך.

והר"ן (בהדושו) דחה את ראית התוס' כי אפשר שפודוהו בה בשעה שמסיק, והרי מיד כשפודהו הוא מתבער.

*

שאלת ממני אודיעך דעתי מה נשתנה חמץ בפסח מכל איסורין שבתורה שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה ושרוף וכלה וגם ביטול, והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו ולשרש אותו מכל גבוליו ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו בכל שהוא ואינו מתבטל כלל, וחומרות כאלו לא נמצאו בכל האיסורין שבתורה...

תשובה: שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה. אחת, שלא נמצאו בכל האיסורין שבתורה שיצטרפו בו כל ג' תנאים הללו; שהוא איסורי הנאה, והוא בכרת, ולא בדילי אינשי מיניה כולה שתא – אלא חמץ בלבד, וכיון שיש בו החומרות הללו החמירה עליו תורה חומרות אחרות, ובאו חכמים והוסיפו חומרות על חומרות כמו שעשתה התורה. ותו, דחמץ בפסח הוי כדבר שיש לו מתירין...

וקשה לי עליה דהאי טעמא... גם על הטעם הראשון יש לי קצת גמגום, ומי עדיף מע"ז דאמרה תורה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, וכל המודה בו ככופר בכל התורה כולה, ולא מצינו שהצריכה תורה בה בדיקה וביטול...

הילכך עדיין צריך טעם. ועל כן אני סומך על מה שאמרו רז"ל במדרשות כי חמץ בפסח רמז ליצר הרע והוא 'שאור שבעיסה', ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם מעליו ויחפש עליו בכל מחבואות מחשבותיו, ואפילו כל שהוא לא בטיל. והרי זה אמת ונכון. והנלע"ד כתבתי.

(שו"ת הרדב"ז תתקעז – ח"ג תקמו)

הקדושה נקרא בשם 'מצה' והקליפה נקרא בשם 'חמץ', ואין חילוק ביניהם רק המשהו שבין חי"ת לה"א. והנה חי"ת וה"א מתחלפים באותיות אחה"ע, והענין הוא דזה אינו מצוי שהיצר הרע יסיתנו לעבירה ידועה כי מי ישמע לו, רק שמראה לו שהוא מצוה ומחליף לו בין חי"ת לה"א...'. (מתוך מאור עינים פר' צו)

*

על הקושיא, אם החמץ מרמז על היצר הרע, מדוע הותר כל השנה – מובא בזוהר הקדוש (ח"ב מ. קפג): משל לחולה שבמצות הרופא אסור לאכול דבר מסוים לזמן מה, ולאחר שמתחזק שוב אין מזיק לו.

ק"ב

א. נפקא מינה בילפותות אלו – לענין התראה, שהאוכל חמץ בפסח או בערב פסח, צריך להתרותו משום ה'לאו' שממנו יוצא האיסור המסוים, כגון האוכל ב"ד לאחר חצות, לרבי יהודה אינו חייב אם מתרים בו משום 'לא יאכל' או 'כל מחמצת...' אלא רק משום 'לא תאכל עליו...'.
וכן לענין צירוף – אכל חצי כזית קודם כניסת ליל ט"ו וחצי זית בט"ו – אינו לוקה מפני שהם לאוין מוחלקין (עפ"י מנחת חינוך יט, א). ויש מי שכתב שחמץ בתוך זמנו וקודם זמנו, איסורו בלאו אחד (הגרי"פ פרלא בדעת רס"ג).
הרמב"ם (חמץ ומצה א, ז; סהמ"צ ל"ת קצז) פסק שאיסור חמץ בפסח מקורו ב'לא יאכל חמץ' ונמנה במנין הלאוין.
ב. להלן (לה) דרשו דרשות נוספות מהכתוב הזה (וע"ש בחדושי הלכות למהרש"א).

ב. לא יאכל חמץ, היום אתם יצאים.... רבי יוסי הגלילי דרש מכאן לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד (לא יאכל חמץ – היום). ורבי יהודה למד מן הכתוב הזה איסור אכילה והנאה לחמץ בפסח (עתי' ותורשב"א. וי"מ שלא יאכל' בא לאחר זמנו, שמשמעו איסור עולם. עפ"י מהר"ם חלאה). ואפשר שמסמיכות היום דרש לפסח מצרים, כריה"ג. או אפשר שחולק על דבריו שהרי רבי יהודה אינו דורש 'סמוכים'.

ג. כל מחמצת לא תאכלו. רבי יהודה דרש מיתור הכתוב לאסור חמץ שעבר עליו הפסח ב'לא תעשה'. ומכך שהוציאו הכתוב בלשון 'מחמצת' יש לשמוע אפילו חמץ שנתחמץ מחמת דבר אחר (שלא ממינו, כגון על ידי שמרי יין מיובשים. תוס'). ורבי שמעון (שמתיר מהתורה לאחר זמנו), לא דרש אלא לאסור חמץ שנתחמץ מחמת ד"א.

דפים כח – כט

בב. חמץ שעבר עליו הפסח, של ישראל ושל נכרי – מהו באכילה ובהנאה?

לדברי רבי יהודה, חמץ שעבר עליו הפסח אסור באכילה ובהנאה באיסור 'לא תעשה', ואין בו כרת. אחד חמץ של ישראל ואחד חמץ של נכרי, או של הקדש. [בתחילה אמר רב אחא בר יעקב שאינו חייב אלא בחמץ של ישראל, ואפילו בתוך הפסח, כשם שאין עוברים בבל יראה בחמץ של נכרי. (וכן יש דעה בירושלמי (ב, ב), להתיר חמץ של גוי בהנאה בפסח. וכן העלו סברא זו בתלמודנו – בחולין ד: כמו שכתבו התוס' והרמב"ן. וע' בשו"ת הריב"ש ת) ולבסוף חזר והודה לרבא שגם חמץ של נכרי אסור בהנאה].
לדברי רבי שמעון, חמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור מהתורה אבל חכמים אסרו באכילה ובהנאה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, משום קנס. וכן פירש רבא את סתם משנתנו. וכן סוברים שמואל ורבי יוחנן [דלא כרב שסבר כרבי יהודה], וכן פסק רבא להלכה.

א. יש מהראשונים שכתב שאפילו לרבי שמעון חמץ של נכרי אסור באכילה לאחר הפסח אלא שמוותר בהנאה (עפ"י בעל העיטור, הובא בטור תמח. ויש מי שצדד עפ"י דעת אמוראים בירושלמי, שאפילו לר"ש אסור באכילה מהתורה אך לא ב'לאו' – עפ"י שבט הלוי ח"א קמד. והביא מקור לאיסור זה מדרשת הספרא. ויש מקום לפרש משום 'לא תאכל כל תועבה' – כל שתיעבתי לך. אך לפי"ז דוקא בשל ישראל, הואיל שעבר עליו בפסח נאסר. וע"ע בית הלוי ח"א ל, ז).

ב. גם אם לא עבר על החמץ בבל יראה מדאוריתא אלא מדרבנן, כגון חמץ שביטלו בלב או ישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי – קנסו ואסרו את החמץ בהנאה, הן לזה שעבר עליו הן לאחרים (עפ"י ר"ן וש"פ). וכן כתבו הפוסקים (תמח) לענין חמץ שעבר עליו יו"ט שני של גלויות – שאסור לאחר הפסח.

- ואולם סוג חמץ כזה שאין בו איסור בל יראה אלא צריך לבערו מדרבנן, יש אומרים שאינו נאסר לאחר הפסח (ער"ן רפ"ג). ויש חולקים (ע' טור או"ח תמב).
- ג. חמץ שעבר עליו הפסח, גם באופן שהיה שוגג או אנוס – אסרוהו לאחר הפסח (רמב"ם חמץ ומצה א, ד; רמב"ן; או"ח תמח, ג [ואינו כשאר קנסות אלא השאירו חכמים דין שריפה שחל על החמץ, להיותו קיים אף לאח"כ. ע' מקו"ח]). ומי שביטל חמצו ובודק כדין, ולאחר הפסח מצא חמץ בביתו – נחלקו הדעות (ועתוס' ומהרש"ל ומהרש"א לעיל יא; ר"ן וכסף משנה א, ד. וצ"ע אם דוקא כשבדק כדין ומצא במקום שאין מכניסים בו חמץ וכד' או אף בשכח לבדוק מקום מסוים וכד'). ויש להקל בשאר הנאות במקום הפסד מרובה (עפ"י משנ"ב תמוה ס"ק כה).
- חמץ של חרש שוטה וקטן שעבר עליו הפסח – אסור לאחר הפסח (כן דייק בקובץ שעורים ממשנתנו. ויש מצדדים בדבר).
- חמץ שגזלוהו, כיון שעבר עליו הגזול בבל יראה – אסור לאחר הפסח, הגם שאפשר שאין כאן טעם לקנוס. כן כתב הגרעק"א (בתשובה כג) דלא כהנוב"י (או"ח כ). ולזה הסכים החזו"א (קיה, ד. וע' בהרחבה בחדושי ר' שמואל, עמ' קמב ואילך).
- ונכרי שגזל חמץ מישראל קודם הפסח ועבר עליו הפסח, כתבו אחרונים שהוא מותר לאחר הפסח [שבהגיע זמן האיסור, קנאו הנכרי והרי זה חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח] (עפ"י מהרי"ט בהל' בכורות; עמודי אור יז).
- ד. חמץ שהיה ברשות אדם ב"ד אחר חצות, ומת ואין לו יורשים, או שזכה בו נכרי; בפרי מגדים (תמח, א) צדד לאסור אחר הפסח הגם שלא עברו עליו ב'בל יראה', מפני שעברו עליו משום 'תשביתו' (וע' גם בשו"ת חת"ס קיד ובחזו"א קיה, ד). ויש חולקים (ע' מקור חיים שם. וכן דעת הפני-יהושע (בשו"ת יב-יד) והנודע-ביהודה ונשמט אדם שלא קנסו לאחר הפסח משום ביטול עשה ד'תשביתו' לבד אלא משום עבירת הלאו. וכן הורה בשו"ת עמודי אור (סו"י יז) על פי הסכמת האחרונים. ויש תולים זאת בשאלה אם הלכה כרבי יהודה או כר"ש בחמץ קודם הפסח. וע' חדושי ר' שמואל סימן יא, ב).
- ה. חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות ועבר עליו הפסח; נחלקו בירושלמי (ב, ב) האם נאסר אם לאו. ונחלקו הפוסקים להלכה; יש אוסרים הואיל ועבר עליו בבל יראה (עפ"י פרי חדש, מגן אברהם והגר"ז ר"ס תמ. ועתוס' ורא"ש לא: ומהרש"א שם וחזו"א קיה, ה; רמב"ם חמץ ומצה ד, ג ובאו"ש). ויש מתירים (עפ"י ריטב"א; חק יעקב תמ סק"ד. וע' גם בשער המלך הל' חמץ ד, ג בדעת רש"י. וע' בשאג"א פח שבאחריות פשיעה בלבד יש להקל). ויש מהראשונים שכתב לאסור באכילה ולהתיר בהנאה (עפ"י ראב"ן. ע' א"ר וישוע"י בטעם הדבר. וראה בספר אמרות טהורות לר"ד וולפסון שליט"א).
- ואפילו לדעת האוסרים כתבו הפוסקים (באו"ח שם) להתיר להחזירו לנכרי [באופן שאין לחוש שימכרנו הלה לישראל אחר], שאינו נהנה ממש אלא מציל עצמו מן ההפסד. וע"ע: מקור חיים תמא; שבט הלוי ח"ו נב.
- ו. חמץ לאחר הפסח שנאסר בהנאה, אסור להאכילו לבהמת הפקר כדין חמץ בפסח (עפ"י חק יעקב תמח סקב"ב).

דף כט

- גג. א. האוכל חמץ של הקדש במועד – האם חייב משום מעילה?
 ב. חמץ שנתערב במינו ושלא במינו – מה דינו בפסח ולאחר הפסח?

א. חיוב מעילה לאוכל חמץ של הקדש במועד, נוגע במספר שאלות: א) האם חיוב כרת פוטר חיוב ממון הבא עמו כאחת. ב) האם חמץ אסור בהנאה בפסח ולאחר הפסח. ג) האם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים. ד) דבר הגורם לממון – האם נידון כממון; –

לרבי נחונייה בן הקנה, כשם שחיוב מיתה בידי אדם פוטר מחיובי ממון (קם ליה בדרבה מיניה), כך חיוב כרת פוטר מממון, וכיון שנתחייב כרת משום אכילת חמץ – נפטר מתשלומין, וממילא פטור גם מחומש ומקרבת מעילה.

לדעת רש"י ורז"ה, אין הדברים אמורים אלא במזיד שחייב כרת. ולפי התוס', אפילו בשוגג נפטר מתשלומין.

לדעת החולקים על רבי נחונייה; לרבי יוסי הגלילי האומר חמץ בפסח מותר בהנאה – הרי יש לו דמים שהרי ההקדש יכול למכרו בפסח להסקה, על כן האוכלו חייב משום מעילה. כן אמר רב אשי. ולדעת רב יוסף, תלוי הדבר בשאלה האם פודים את הקדשים להאכילם לכלבים [והוא הדין למוכרם לנכרי] אם לאו. לדעת שאר התנאים שהחמץ בפסח אסור בהנאה; אזי לפי רבי יהודה שהחמץ אסור לאחר הפסח מהתורה, אין לו דמים ואין בו דין מעילה. ואילו לרבי שמעון שהוא מותר לאחר הפסח (אלא שבהדיוט אסרו חכמים משום קנס, משא"כ בהקדש), תלוי הדבר בשאלת 'דבר הגורם לממון' אם נחשב כממון כבר עתה אם לאו. למעשה נחלקו בנידון זה בביתא; לתנא קמא האוכל חמץ של הקדש במועד – מעל, ויש אומרים: לא מעל.

א. כתבו התוס': מה שאמרו בסוגיא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים – היינו מדרבנן, מאחר ואינו קדוש אלא קדושת דמים. ולכן לדעת רב אשי (דלא כרב יוסף. עתוס' ב"ק נג: ומהרש"א כאן; שעה"מ איסורי מזבח א, יא) אפשר לפדותו לצורך הסקה כאמור. אבל במקום שאין פודים מדאורייתא דהיינו בקדושת הגוף, כגון שהקדיש בהמה לקרבן ונפל בה מום – אין פודים כלל, הן לאכילת כלבים הן להסקה וכדו'.

[ומדברי הרמב"ם משמע [דלא כהתוס'] שהמקדיש בהמה בעלת מום – פודים אותה להאכילה לכלבים, לפי שלא חלה עליה מעיקרא אלא קדושת דמים. וצריך לומר ששונה חמץ ושאר דברים שאין פודים מדרבנן, משא"כ מקדיש בע"מ שאינו מצוי, לא אסרו חכמים (עפ"י שער המלך ריש איסורי מזבח)].

ויש סוברים שגם בקדושת דמים אין פודים את הקדשים מדאורייתא (ע' שבט הלוי ח"ו ז – עפ"י ריטב"א שבועות יא:).

ב. לפי תירוץ אחד בתוס', גם בהנחה שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אם יש שווי פרוטה בחמץ לכשיהא אפר – אפשר שיש בו מעילה כעת. ולפי תירוץ אחד אין בו מעילה. ג. לפירוש הראב"ד (בהשגותיו על המאור), גם אם ננקוט שחמץ בפסח אסור בהנאה, יכול ההקדש למוכרו לנכרי [אם פודין את הקדשים להאכילם לכלבים] הלכך יש לו דמים והאוכלו מעל. ויש מפרשים לדעתו שלרבי יוסי הגלילי שמתיר חמץ בהנאה – יש בו מעילה בכל אופן, אף אם אי אפשר לפדות את הקדשים כעת ודהגל"מ לאו כממון דמי (עפ"י אהיעור ח"ב מו, ז).

ד. יש מפרשים ענין 'גורם לממון' באופן שהחמץ נמצא ברשות המקדיש והוא קיבל עליו אחריות (עפ"י בעל המאור), או בחמץ של הקדש גזול (ר"ח), שבכך שהוא אוכלו גורם הוא לחיוב, שאלמלא אכל היה אפשר יכול להשיבו בעינו לאחר הפסח.

ולפירוש ר"ח, אם אכל חמץ שביד הקדש ממש, אף אם דבר הגורם לממון לאו כממון דמי, מעל לדעת רבי שמעון שחמץ מותר לאחר הפסח, כי ממון גמור הוא.

ב. תערובת חמץ; בתוך הפסח – אם נתערב במינו (כגון פת חמץ בפת מצה), לדעת רבי יהודה לעולם אסור שמין במינו אינו בטל. וכן פסקו רב ושמאל. ואילו רבי יוחנן וריש לקיש פסקו כדעת חכמים שמין במינו בטל בנותן טעם (כלומר אחד מששים, שהוא שיעור שיש בו ליתן טעם).

נתערב בשאינו מינו; רב אסר במשהו, גזרה שאינו מינו אטו מינו (וגזרו משום חומר אסור חמץ, וגם מפני שאין בדלים הימנו. רש"י). וכן פסק רבא (כגרסת רש"י). ואילו שמאל ורבי יוחנן אוסרים רק בנותן טעם, כשאר איסורים.

א. לפרש"י, רבא פסק להלכה שמין במינו לא בטל. וכן פסק רש"י (כאן ובחולין קט; קטז) בכל איסורי תורה.

ואילו שאר ראשונים פרשו שרבא החמיר בחמץ בלבד [מדרבנן] שאינו בטל, אם משום חומרתו אם משום שהוא דבר שיש לו מתירין לאחר זמן (עפ"י תוס'; רמב"ם מאכ"א טו; רמב"ן ונלדבריו ריו"ה סובר שדשיל"מ בטל כדבר שאין לו מתירין. וע' גם בשעה"מ חמץ א,ה בשם רבנו יונה), אבל כל שאר איסורים – בנותן טעם (וכן חזר הר"ף והורה בסוף ימיו. וכן דעת הרמב"ם, הרמב"ן, רבנו תם, הרשב"א הרישב"א הר"ן והרא"ש ושאר הפוסקים – ע' או"ז ע"ז רסו רסו; יו"ד צח).

עוד צדדו התוס' שאין גורסים בדברי רבא 'משהו' ואינו אסור אלא בנותן טעם. וכן פסק בשאלתות דרב אחאי (וע' גם בתוס' הרי"ד). ואולם רבנו תם לא עשה מעשה להתיר בחמץ. וכן העלה הר"ה, שהלכה בכל האיסורים בנותן טעם אלא שאין אנו מורים כן בחמץ לפי שנהגו בו איסור (וער"ן).

ב. לפי מה שאנו נוקטים להלכה שחמץ אסור במשהו מדרבנן, יש סוברים שהוא בכל מיני תערובת, הן לענין איסור אכילה הן לענין איסור הנאה (עפ"י רי"ף).

ויש אומרים דוקא לענין אכילה, אבל לענין הנאה יש חילוק; תערובת לח בלח בנותן טעם, יבש ביבש – ברוב [מלבד אם הוא דבר שבמנין שאין לו ביטול ואוסר אף בהנאה] (ראב"ד ורמב"ן).

ויש אומרים שלח בלח – אסור במשהו הן באכילה הן בהנאה, יבש ביבש – מותר ברוב, הן בהנאה הן באכילה (עפ"י רא"ש כאן ובסוף ע"ז).

בשלחן ערוך (תמו, א) נקט שאיסור משהו הוא בין באכילה בין בהנאה (כהרי"ף והרא"ש), ולענין יבש ביבש הביא את שתי הדעות. וכתב המשנה-ברורה (ס"ק צה) בשם אחרונים שאנו נוקטים לחומרא [אבל בחליטת קמח, יש להקל בתערובת משהו בהנאה ובהשהיה. עפ"י משנ"ב תנר סקי"ג]. ונראה שזה דוקא לענין אכילה, אבל לענין הנאה אפשר להקל (חזון איש קיט, א-ב. והתיר למכור כולו, דלא כמו שכתב בבאור הלכה בשם הפרי-מגדים למכור חוץ מדמי חמץ).

ג. נתערב החמץ קודם זמן איסורו, בפחות מכדי נתינת טעם; נחלקו הראשונים [עפ"י מה שאנו נוקטים להלכה שמדין תורה חמץ אינו אסור במשהו אלא מדרבנן] האם כשמגיע הפסח חוזר וניעור אותו 'משהו' חמץ ואוסר, אם לאו. ולדינא הכריע הרמ"א (תמו, ד) להקל, אלא שבתערובת של דבר יבש, היות והחמץ בעין – אסור [ואף תערובת קמח נחשבת כלח בלח ומותר, ובעל נפש יחמיר. ע' משנ"ב תנג סקי"ז ובשעה"צ]. ויש אומרים שאין איסור ביבש אלא אם התערובת נתבשלה שוב בפסח שאז חוזר החמץ ומתערב עם השאר, אבל בלאו הכי מותר (עפ"י משנ"ב שם. ובחזו"א (קיט, ה) נטה להקל כדעה זו. וע"ע בשיטות הפוסקים בשו"ת שבט הלוי ח"ב מב).

ד. חמץ ביום י"ד, דינו כשאר איסורי תורה לאסור בנותן טעם (רא"ש; תוס' ע"ז סו; רבנו פרץ ומאירי ומרדכי כאן). ויש מחמירים, אם משום שהוא דבר שיש לו מתירין (עפ"י מ"מ חמץ ומצה א,ה. וער"ן

כאן; נקודות הכסף יו"ד צב. ולטעם זה יש להקל בנתערב בשאינו מינו, כדין דשיל"מ – נקה"כ שם) או משום חומר חמץ שהוא ב'תשביתו' אף בערב פסח (ע' במאירי. ולפי"ז אסור אף בשאינו מינו – עש"ך יו"ד קב סק"ג).

לאחר הפסח; נתערב מין במינו – רב אוסר במשהו, שפוסק כרבי יהודה שחמץ אסור לאחר הפסח וגם מין במינו לא בטל, אבל שלא במינו אינו אסור אלא בנותן טעם (ולא גזרו אטו מין במינו – לפי שאין חיוב כרת בחמץ לאחר הפסח). ואילו שמואל ורבי יוחנן ורבי פסקו להתיר בכל אופן – שפוסקים כרבי שמעון שלא אסור אלא משום קנס, ולא קנסו בתערובת [אף באכילה. רמב"ם] אלא בחמץ בעין.

א. כתב הר"ן; אם נתערב החמץ בפסח בענין שעוברים עליו בכל יראה [כגון כזית חמץ בכדי אכילת פרס] – אסור לאחר הפסח. אבל אם נתערב לאחר הפסח, אפשר שכל שהתיר מרובה על האיסור מותר. וכן הסכמת שאר הפוסקים (ע' שער הציון תמו, קעה).

וכן אם נתערב בתוך הפסח בשאינו מינו ונתן בו טעם, שנאסר אז מהתורה – אסור לאחר הפסח כל שהוא נותן טעם (עפ"י מג"א תמו ס"ק מה מב).

ב. יש סוברים לאסור כל תערובת חמץ לאחר הפסח בכדי נותן טעם, ובתערובת מין במינו (לה בלח) – בששים, כדין שאר איסורים. ואפילו נתערב רק לאחר הפסח שלא עבר בו על איסור תורה (עפ"י טור ושו"ע תמו, יא). ומכל מקום יש להקל בפחות משישים בהשלכת הנאת האיסור לים המלח, ואז מותר הכל באכילה (עב"י; רמ"א שם). ובתערובת יבש ביבש – מותר ברוב בלא השלכה כשאר איסורים (עפ"י ט"ז).

ואילו הרמב"ם והר"ן מתירים כל שהתיר רבה עליו, וכפרש"י. וכתב המשנה-ברורה (בס"ק קה) שיש להקל בשעת הדחק (וע' גם חו"א קיז, ב).

ג. בשם רבנו יונה מובא שאפילו אם עירב במזיד מותר לאחר הפסח. והרא"ש חלק על כך.

דף ל

נד. מה דין כלי-חמץ דלהלן בפסח? האם יש להם הכשר, וכיצד?

א. קדירות.

ב. תנור ושאר כלי אפיה.

ג. סכינים.

ד. עץ-פרור.

ה. כלי קוניא.

ו. כלים שמשתמשים בהם בצונן.

א. אמר רב: קדירות (חרס) בפסח – ישברו. שסובר רב, חמץ שעבר עליו הפסח אסור אף בתערובת. וסובר תערובת מין במינו אוסרת במשהו, וגזר אינו מינו אטו מינו – הלכך אין להם שימוש לעולם (שסובר רב נוטל"פ אסור (רש"י). ו"מ שיישברו משום האיסור שלכתחילה בנוטל"פ (ער"ן) – מפני שכל קדירה בפנ"ע אין בה הפסח מרובה. עפ"י שו"ת רעק"א מג). ושמואל אמר: לא ישברו אלא משהם לאחר הפסח ומשתמש בהם בין במינו בין שלא במינו – כרבי שמעון שחמץ לאחר הפסח מותר בתערובת, וכל שכן בטעם משהו.

כאמור, הלכה כרבי שמעון, הלכך משהו אותן ומשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו (ר"ה רי"ף וש"פ).